

Teresa Drozdek-Małolepsza*

Sport kobiet mniejszości narodowych w Polsce w latach 1919–1939

Streszczenie

Celem pracy jest przedstawienie sportu kobiet mniejszości narodowych w Polsce w latach 1919–1939. Mniejszości narodowe w Polsce stanowiły 31% ogółu społeczeństwa. Najliczniejszą grupę stanowili Ukraińcy (14,2%), następnie Żydzi (7,8%), Białorusini (3,9%), Niemcy (3,8%). Ponadto w Polsce zamieszkiwały jeszcze inne mniejszości: czeska, słowacka, litewska i inne (1,3%).

W zakresie różnych dziedzin życia, mniejszości narodowe rozwijały ruch sportowy. Pod tym względem dość prężną działalność prowadziła ludność niemiecka, ukraińska i żydowska. W Polsce, w okresie międzywojennym, istniały samodzielne kluby i sekcje sportowe kobiet mniejszości narodowych. Kobiety uprawiały gimnastykę, gry sportowe, lekkoatletykę, pływanie, tenis stołowy i ziemny, wioślarstwo i inne dyscypliny. Często prezentowały wysoki poziom sportowy, np. w pływaniu. Uwaga ta odnosi się głównie do kobiet mniejszości niemieckiej i żydowskiej. Sięgały po tytuły mistrzyń Polski oraz reprezentowały Polskę na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: sport, kobiety, mniejszości narodowe, Polska, okres międzywojenny.

Celem pracy jest przedstawienie ruchu sportowego kobiet mniejszości narodowych w Polsce w okresie międzywojennym. Polska w owym czasie była pań-

* Dr Teresa Drozdek-Małolepsza, adiunkt w Instytucie Kultury Fizycznej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

stwem, którego 31% społeczeństwa stanowiły mniejszości narodowe¹. Spośród mniejszości narodowych największą grupę stanowili Ukraińcy – 14,2% (3,8 mln.), następnie Żydzi – 7,8% (2,1 mln.), Białorusini – 3,9% – (ponad 1 mln.), Niemcy – 3,8% (ponad 1 mln.) oraz ludność czeska, słowacka, tatarska, ormiańska, litewska i inne – 1,3% (351 tys.)².

Mniejszość żydowska zamieszkiwała wprawdzie obszar całego kraju, lecz w większości był to obszar dawnych zaborów austriackiego i rosyjskiego. Powstały podstawy organizacyjne sportu kobiet. W 1928 roku, z inicjatywy Miry Jakubowicz, zostało założone Zrzeszenie Żydowskich Kobięcych Stowarzyszeń Sportowych (ZZKSS)³. W 1929 roku organizacja zrzeszała 4 kluby, natomiast w 1931 roku około 20 klubów. Jak piszą J. Rokicki i P. Godlewski: „Dzięki pomocy PUWFIPW związek wyszkolił w 1931 roku ok. 150 instruktorek gier sportowych i 85 instruktorek ćwiczeń gimnastycznych”⁴. Prowadzono m.in. 5-dniowe propagandowe kursy gier sportowych, 2-tygodniowe kursy dla przodowniczek gier sportowych, 4-tygodniowy obóz dla instruktorek sportu, kursy nauki pływania⁵. Celem szerszego upowszechnienia aktywności fizycznej, ZZKSS powołało specjalną organizację – Ligę Propagandy Fizycznego Wychowania Kobiety Żydowskiej w Polsce⁶.

W 1929 roku Związek „Makkabi” w Polsce stał się częścią światowego związku sportowego, a jednocześnie centralą dla klubów żydowskich w Polsce⁷. W latach trzydziestych XX w. powstał Referat Kobiet przy Związku Makkabi, który kierował poczynaniami sekcji sportowych kobiet. Związek „Makkabi” w Polsce prowadził kursy instruktorskie i obozy wychowania fizycznego i sportu dla kobiet, m.in.: kursy przodownic gimnastyki, gier sportowych oraz obozy trenin-gowe, wakacyjne i wędrownie⁸. W programie kursów i obozów na 1933 rok przewidziano obóz szkoleniowy w Horbaniu (Małopolska wschodnia), który obejmował: kursy wstępne i uzupełniające dla przodownic ćwiczeń cielesnych, kurs dokształcający gier i sportów, kurs przodownic gier sportowych i lekkoatletyki; obóz wędrowny górski (na trasie Wisła–Nowy Targ) i obóz wędrowny na

¹ M. Śliwa, *Wielka Historia Polski 1918–1939*, Kraków 2000, s. 70–71.

² Ibidem, s. 70.

³ J. Rokicki, P. Godlewski, *Zarys rozwoju sportu żydowskiego na ziemiach polskich*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007, s. 61; według redakcji „Startu” nr 17/18 z 1932 roku rozwój Zrzeszenia Żydowskich Stowarzyszeń Sportowych datuje się od połowy 1929 roku.

⁴ J. Rokicki, P. Godlewski, op. cit., s. 61.

⁵ „Start” 1932, nr 17/18, s. 21.

⁶ Ibidem.

⁷ M. Meducka, *Żydowskie stowarzyszenia sportowe w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce” 1990, nr 3–4, s. 141.

⁸ „Start” 1933, nr 11/12, s. 21–22.

terenie jezior augustowskich⁹. W roku następnym (1934) planowano zorganizować obóz kobiecy w Skolem, obóz wodny nad morzem, obóz gimnastyki przyrządowej oraz obóz dla zawodniczek z kresów wschodnich¹⁰. Ponadto, na Walnym Zjeździe „Makkabi” Polska uchwalono przeprowadzenie kursu dla referentek i organizatorek sportu w klubach.

Przy żydowskich klubach sportowych prowadzono sekcje lekkoatletyki kobiet. Sekcje takie istniały przy Żydowskim Towarzystwie Gimnastyczno-Sportowym (ŻTGS) „Makkabi” Kraków, „Makkabi” Warszawa, „Makkabi” Wilno. Największe sukcesy sportowe z klubu z Wilna odnosiła Maryla Lewinówna¹¹. W 1929 roku podczas Mistrzostw Polski (MP) w pięcioboju, które odbyły się w Wilnie ustanowiła rekord Polski w pchnięciu kulą (11,07 m). Czołowymi zawodniczkami „Makkabi” Warszawa w latach dwudziestych XX w. były: wieloboistka Rittnerówna i specjalizująca się w biegach średnich – Tomówna¹².

Po raz pierwszy zawodniczki „Makkabi” Kraków i „Makkabi” Warszawa wystartowały w MP w 1925 roku¹³. Złote medale MP kobiet wywalczyły następujące lekkoatletki żydowskie: Maryla Freiwald – 7 tytułów (5 – w biegu na dystansie 80 m przez płotki, 2 – w skoku w dal); w 1930 roku – M. Lewinówna (pchnięcie kulą)¹⁴. Ponadto M. Lewinówna w latach 1929–1934 zdobyła 2 srebrne i 2 brązowe medale (w pchnięciu kulą) MP¹⁵.

W punktacji Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przeprosobienia Wojskowego (PUWFiPW) za lata 1927–1929, kobiece drużyny żydowskie zajęły następujące miejsca; VI – „Makkabi” Kraków, XII – „Makkabi” Wilno, XVIII – „Makkabi” Warszawa¹⁶.

Na odbywających się w lipcu 1935 roku MP w lekkoatletyce kobiet w Krakowie, M. Freiwald zajęła I miejsce w biegu na dystansie 80 m przez płotki oraz

⁹ „Start” 1933, nr 11/12, s. 23.

¹⁰ „Start” 1933, nr 24, s. 11.

¹¹ I.W. Malinowska, *Kultura fizyczna mniejszości narodowych na Wileńszczyźnie w okresie międzywojennym XX wieku*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce...*, s. 16.

¹² „Start” 1927, nr 1, s. 7; 1927, nr 6, s. 7.

¹³ Z. Pawluczuk, *Miejsce sokolic w polskiej lekkoatletyce kobiecej w latach 1919–1939*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 3, red. B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1998, s. 28.

¹⁴ T. Drozdek-Małołepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 6, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2004, s. 142; T. Jurek, *Lekkoatletyka polska do 1945 roku*, [w:] *Lekkoatletyka w Polsce 1919–1994*, red. B. Woltmann, Warszawa 1994, s. 42.

¹⁵ H. Laskiewicz, *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Szczecin 1998, s. 134.

¹⁶ Z. Pawluczuk, op. cit., s. 30–31.

III miejsce w biegu na dystansie 60 m, natomiast Hornsteinówna („Hasmonea” Lwów) uplasowała się na II miejscu w biegu na dystansie 800 m¹⁷.

W 1936 roku Zimowe MP rozegrano w Przemyślu¹⁸. W biegu na dystansie 50 m przez płotki wygrała M. Freiwald; w biegu na dystansie 50 m II miejsce zajęła Gotliebówna („Makkabi” Kraków), III – M. Freiwald; w biegu na dystansie 500 m – III miejsce zajęła Hornsteinówna¹⁹. W klasyfikacji zespołowej drużyna „Makkabi” Kraków uplasowała się na IV miejscu.

W rozegranych w hali sportowej Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (CIWF) w Warszawie w 1937 roku w zawodach lekkoatletycznych uczestniczyły zawodniczki z klubów warszawskich (za wyjątkiem Żydowskiego Akademickiego Stowarzyszenia Sportowego – ŻASS)²⁰. Reprezentująca klub „Makkabi” Warszawa – Ańska – zajęła II miejsce w biegu na dystansie 60 m i w pchnięciu kulą. W rozgrywkach ligowych okręgu warszawskiego w piłce siatkowej, z drużyn żydowskich brały udział: „Makkabi” i ŻASS.

Warszawska „Makkabi” organizowała zawody lekkoatletyczne – wewnętrzne. W zawodach rozegranych w maju 1927 roku wyróżniły się: Berlinerówna, Grunbaumówna, Zalemanówna²¹. Sztafeta kobiet „Makkabi” Kraków (800 m x 200 m x 100 m x 100 m), w składzie Freiwaldówna, Kornówna, Godnerówna, Tola ustanowiła w 1937 roku rekord Polski.

W zakresie działalności sportowej kobiet mniejszości żydowskiej popularną dyscypliną było pływanie. Sekcje pływania istniały m.in. w następujących klubach: „Hakoach” Bielsko, ŻTGS „Makkabi” Łódź, ŻTGS „Makkabi” Wilno, Żydowski Klub Sportowy (ŻKS) „Jutrzenka” Kraków, Żydowski Akademicki Klub Sportowy (ŻAKS) Wilno.

Pływaczki żydowskie zaliczały się do najlepszych w Polsce. Tytuły mistrzyń Polski zdobyły m.in.: w 1923 roku – Olga Schreiber („Jutrzenka” Kraków) – na dystansie 100 m stylem dowolnym; 1924 – Olga Schreiber – na dystansie 100 i 400 m stylem dowolnym, 200 m stylem klasycznym; w 1929 roku – Reicherówna („Hakoach” Bielsko) – na dystansie 200 m stylem klasycznym; w 1934 roku – Fanny Kandlówna („Hakoach” Bielsko), drużyna „Hakoach” Bielsko – w sztafecie 3 x 100 m; w 1935 roku – Berkówna („Hakoach” Bielsko), Gertruda Dawidowiczówna („Hakoach” Bielsko), Pastorówna („Hakoach” Bielsko); drużyna „Hakoachu” Bielsko) w sztafetach: 4 x 100 m stylem dowolnym i 3 x 100 m stylem zmiennym; w 1936 roku – G. Dawidowiczówna – na dystansie 100 m stylem dowolnym, drużyna „Hakoach” Bielsko (Pastorówna, F. Kandlówna, G. Da-

¹⁷ „Sportowiec” 1935, nr 44, s. 5.

¹⁸ „Nowy Sportowiec” 1936, nr 16, s. 4.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 16, s. 5.

²¹ „Start” 1927, nr 4, s. 8.

widowiczówna) w sztafecie 3 x 100 m stylem zmiennym – ustanowiła nowy rekord Polski; w 1937 roku – drużyna „Hakoach” Bielsko (F. Kandłówna, G. Dawidowiczówna, Pastorówna) w sztafecie 3 x 100 m stylem zmiennym; w 1938 roku – G. Dawidowiczówna – na dystansie 100 m stylem dowolnym; w 1939 roku – F. Kandłówna – na dystansie 100 m i 200 m stylem klasycznym, drużyna „Hakoach” Bielsko w sztafetach: 4 x 100 m stylem dowolnym (5 min. 47,7 s. – rekord Polski) i 3 x 100 m stylem zmiennym²².

Z inicjatywy Polskiego Związku Pływackiego (PZP), od 1937 roku rozgrywano Zimowe Mistrzostwa Polski (ZMP) w pływaniu (na pływalni krytej). Pływaczki żydowskie na tego typu zawodach odnosiły sukcesy. Tytuły mistrzyń Polski, na zawodach odbywających się we Lwowie w 1937 roku zdobyły: Goldnerówna („Hakoach” Bielsko) – 100 m stylem dowolnym, drużyna „Hakoach” Bielsko w sztafetach – sztafeta 4 x 100 m stylem dowolnym (Beresówna, Kandłówna, Pastorówna, Goldnerówna) i 3 x 100 m stylem zmiennym (Pastorówna, Beresówna, Goldnerówna); tytuły wicemistrzyni Polski – Pastorówna – 100 m stylem grzbietowym, Kandłówna – 100 m stylem klasycznym²³. W 1939 roku złote medale zdobyły: Bielska („Hakoach” Bielsko) – 100 m stylem dowolnym i 400 m stylem dowolnym, Pastorówna („Hakoach” Bielsko) – 300 m stylem zmiennym²⁴. W klasyfikacji drużynowej MP za 1937 rok najlepszym okazał się zespół „Hakoach” Bielsko (110 p.), wyprzedzając kluby ze Lwowa – „Lechię” (34 p.), „Pogoń” (26 p.) i „Czarnych” (5 p.) oraz „Delfin” Warszawa (3 p.)²⁵.

Wyróżniającymi się pływaczkami żydowskimi na Wileńszczyźnie były: Joffówna („Makkabi”), Kołtunowiczówna (ŻAKS), Gita Lichtmanowa (ŻAKS)²⁶. Do najlepszych zawodniczek okręgu warszawskiego należy zaliczyć Lipsztównę (Żydowskie Akademickie Stowarzyszenie Sportowe – ŻASS), która uzyskiwała wyniki na poziomie I klasy sportowej oraz Medresównę, Krymkierównę i Szpiegelsteinównę (wszystkie „Makkabi” Warszawa)²⁷.

Dobry poziom sportowy prezentowały tenisistki stołowe. Podczas MP w Tarnowie w 1937 roku III miejsce zajęła Springerówna (Robotnicze Stowarzyszenie Wychowania Fizycznego – RSWF – „Gwiazda-Sztern” Tarnów)²⁸. Rok później

²² „Sport Wodny” 1931, nr 3, s. 49; 1934 nr 16, s. 304–307; 1935, nr 14, s. 280; 1936, nr 14, s. 262–264; 1937, nr 14, s. 221–222; 1938, nr 12, s. 186–187; 1939, nr 12–13, s. 190–191; „Start. Wiadomości Sportowe i Motoryzacyjne” 1939, nr 51, s. 2.

²³ „Sport Wodny” 1937, nr 5, s. 77–78; „Nowy Sportowiec” 1937, nr 20, s. 3.

²⁴ „Sport Wodny” 1939, nr 4, s. 53–54; „Start. Wiadomości Sportowe” 1939, nr 22, s. 5; 1939, nr 23, s. 2.

²⁵ Wymienione kluby – oprócz drużyny „Hakoach” Bielsko – były klubami polskimi.

²⁶ H. Laskiewicz, op. cit., s. 144, 163.

²⁷ „Express Sportowy” 1932, nr 37, s. 3.

²⁸ W. Pięta, *Z dziejów sportu żydowskiego w Polsce – tenis stołowy (1924–1939)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 8., red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2008, s. 866.

MP odbyły się w Częstochowie. Zwyciężyła Sztokfiszówna („Gwiazda-Sztern” Warszawa), II miejsce zajęła Nadelówna („Gwiazda-Sztern” Warszawa), III miejsce Konstantinówna („Jutrzenka” Lwów)²⁹. Na odbywających się we Lwowie w 1939 roku MP do najlepszej czwórki awansowały: Eckówna („Gwiazda-Sztern” Lwów), Konstantinówna, Koppelówna (Skole) i Sztokfiszówna³⁰. Ponownie najlepszą zawodniczką MP okazała się Sztokfiszówna, wyprzedzając Eckówną.

W mistrzostwach Lwowa w 1936 roku I miejsce w konkurencji kobiet zajęła Konstantinówna³¹. W Częstochowie w 1937 roku rozegrano I Turniej Tenisa Stołowego dla kobiet³². Zwyciężyły zawodniczki „Makkabi” Częstochowa – Gotajnerówna i Herbarżanka.

Kobiece sekcje gier sportowych istniały m.in. przy klubach: ŻAKS Wilno, Żydowskie Akademickie Stowarzyszenie Sportowe (ŻASS) Warszawa, ŻTGS „Makkabi” Częstochowa, „Makkabi” Łódź, „Makkabi” Kraków, „Makkabi” Wilno (mistrz Wilna w 1928 i 1930 roku w piłce siatkowej), „Makkabi” Warszawa³³. Siatkarki „Makkabi” Częstochowa w 1934 roku zajęły I miejsce w rozgrywkach podokręgu częstochowskiego, pokonując w finale „Brygadę” Częstochowa³⁴.

Koszykarki krakowskiej „Makkabi” zdobyły w 1938 roku po raz trzeci mistrzostwo okręgu krakowskiego³⁵. W tym samym roku zwyciężyły na odbywających się w Lublinie MP Związku „Makkabi”. Koszykarki „Makkabi” Kraków w marcu 1939 roku wzięły udział w MP w Krakowie, nie wywalczając medalu³⁶.

Największym osiągnięciem krakowianek było zdobycie brązowego medalu na MP w 1935 roku³⁷. W jednym ze spotkań przegrały z drużyną AZS Warszawa (6:35)³⁸. Zespół koszykówki „Makkabi” Kraków zakwalifikował się do MP

²⁹ Ibidem.

³⁰ T. Drozdek-Małołepsza, *Kultura fizyczna kobiet w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 7, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2006, s. 173.

³¹ „Start” 1936, nr 3/4, s. 20.

³² E. Małołepszy, *Ruch sportowy wśród ludności żydowskiej w Częstochowie i w powiecie częstochowskim w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, s. 88.

³³ H. Laskiewicz, op. cit., s. 170.

³⁴ E. Małołepszy, op. cit., s. 88.

³⁵ „Start. Wiadomości Sportowe” 1938, nr 10, s. 4–5.

³⁶ T. Drozdek-Małołepsza, *Kultura fizyczna kobiet w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”...*, s. 169.

³⁷ B. Woltmann, J. Gaj, *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wlkp. 1997, s. 43.

³⁸ „Nowy Sportowiec” 1935, nr 13, s. 2.

w koszykówce, które odbyły się w Lublinie w 1937 roku³⁹. W zawodach miało wziąć udział sześć drużyn. Koszykarki „Makkabi”, nie podając przyczyn, nie zgłosiły się do zawodów⁴⁰. Warto jednak zwrócić uwagę, iż w drużynie WIZO Lwów wystąpiła Hornsteinówna, która w całym turnieju zdobyła 22 punkty⁴¹.

Wileńskie koszykarki „Makkabi”, jak donosi redakcja „Sportowca” w numerze 1 z 1935 roku, uczestniczyły w Warszawie w turnieju o „Puchar Zimowy Polskiego Związku Gier Sportowych”⁴². W zawodach, w których uczestniczyło 6 najlepszych drużyn w Polsce, wilnianki nie osiągnęły sukcesu. Przegrały z zespołami AZS Warszawa i IKP Łódź. Dwukrotnie – w 1928 i 1935 roku – zdobyły srebrne medale w mistrzostwach Wilna⁴³.

W 1936 roku odbyły się międzymiastowe mistrzostwa kobiet w grach sportowych, z udziałem drużyn żydowskich⁴⁴. W turnieju wzięły udział drużyny: „Barkochba” Łódź, „Makkabi” Białystok, „Makkabi” Łódź, „Makkabi” Warszawa. W meczu finałowym piłki siatkowej zawodniczki „Makkabi” Warszawa pokonały zespół „Makkabi” Białystok (2:0). W drużynie warszawskiej wyróżniła się Reizmanówna. W plebiscycie „Nowego Sportowca” na 10 najlepszych siatkarek w Polsce, ułożonej przez redaktora – Romualda Wirszyłło, zajęła VII miejsce. Drużyna „Makkabi” Warszawa zwyciężyła w rozgrywkach piłki koszykowej. W finale hazeny „Makkabi” Białystok okazały się lepsze od drużyny warszawskiej „Makkabi”⁴⁵.

Krakowska „Makkabi” została założona w 1909 roku⁴⁶. Prowadziła w 1937 roku 15 sekcji sportowych, w tym kilka sekcji kobiet, m.in. hazena, koszykówka, lekkoatletyka, piłka ręczna, piłka siatkowa, wioślarstwo. W 1936 roku sekcje kobiece osiągnęły: mistrzostwo okręgu krakowskiego w koszykówce i w piłce ręcznej oraz wicemistrzostwo okręgu w hazenie⁴⁷.

W mistrzostwach Warszawy w piłce siatkowej w 1936 roku zespół „Makkabi” Warszawa zajął III miejsce⁴⁸. Pierwsze miejsce zajął AZS, wyprzedzając „Polonię” Warszawa. W drużynie „Makkabi” wyróżniły się Ańska i Reizmanówna. Drużyny „Makkabi” i ŻASS występowały w rozgrywkach ligowych okręgu warszawskiego⁴⁹.

³⁹ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 15, s. 2.

⁴⁰ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 16, s. 4.

⁴¹ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 17, s. 4.

⁴² „Sportowiec” 1935, nr 1, s. 1–2.

⁴³ H. Laskiewicz, op. cit., s. 139.

⁴⁴ „Nowy Sportowiec” 1936, nr 44, s. 5.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 23, s. 5.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 1, s. 2.

⁴⁹ „Nowy Sportowiec” 1937, nr 39, s. 5.

Zawodniczki żydowskie brały udział w zawodach międzynarodowych. Na III Mistrzostwach Świata (MŚ) kobiet w lekkoatletyce w Pradze w 1930 roku IV miejsca zajęły: M. Freiwald (bieg na dystansie 80 m przez płotki), M. Lewinówna (pchnięcie kulą)⁵⁰. W kolejnych MŚ (Londyn – 1934 rok) wzięła udział M. Freiwald (bieg na dystansie 80 m przez płotki), która odpadła w eliminacjach. Maryla Freiwald wystąpiła w meczu lekkoatletycznym Polska – Niemcy, w Dreźnie w 1935 roku, przegranym przez Polskę 38,5:60,5⁵¹.

Na Walnym Zjeździe Związku „Makkabi” Polska w 1933 roku postanowiono, aby MP kobiet Związku Makkabi w 1934 roku przeprowadzić: w grach sportowych i tenisie stołowym w Łodzi, w pływaniu we Lwowie, tenisie ziemnym w Bielsku lub Częstochowie, w narciarstwie w Bielsku⁵². W zawodach narciarskich Związku „Makkabi” w Polsce w 1936 roku I miejsce w biegu na dystansie 6 km zajęła Goldberżanka (ŻTGS „Makkabi” Nowy Targ)⁵³.

W powiecie zawierciańskim działalnością higieniczno-sportową zajmowało się Zrzeszenie Kobiet Żydowskich – oddział w Zawierciu⁵⁴. Do osób, które wykazywały szczególną aktywność w tej organizacji należy zaliczyć m. in.: Bronisławę Brennerównę, Annę Merynkiesównę, Jadwigę Potokową, Helenę Turneńską i Adelę Wysocką.

Kobiety reprezentowały Związek Makkabi na letnich i zimowych Makabiadach. W I Letniej Makabiadzie, rozegranej w Palestynie w 1932 roku zwycięstwa odniosły: F. Bersohn (rzut dyskiem kobiet) oraz sprinterki w sztafecie 4 x 100 m. Ponadto M. Freiwald zajęła II miejsce w trójboju lekkoatletycznym oraz w skoku w dal i III miejsce w skoku wzwyż⁵⁵. F. Bersohn po zawodach pozostała w Palestynie i w II Letniej Makabiadzie startowała w barwach Palestyny.

W 1935 roku rozegrano II Letnią Makabiadę w Palestynie. Z zawodniczek polskich konkurencje wygrały: I. Hornstein (bieg na dystansie 800 m), M. Freiwald (bieg na dystansie 80 m przez płotki, skok w dal, pięciobój lekkoatletyczny). Pierwsze miejsce zajęła również drużyna koszykówki kobiet.

Związek „Makkabi” w Polsce był inicjatorem Zimowych Makabiad. W I Zimowej Makabiadzie w Zakopanem, w 1933 roku wystartowali sportowcy żydowscy „Makkabi” z Czechosłowacji, Finlandii, Łotwy, Niemiec, Norwegii, Polski, Węgier, Włoch. Z zawodniczek polskich w zawodach zwyciężyły: L. Szwarc-

⁵⁰ T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Start”...*, s. 143.

⁵¹ „Nowy Sportowiec” 1935, nr 1, s. 1.

⁵² „Start” 1933, nr 24, s. 11.

⁵³ *Rocznik Sportowy na rok 1937/1938*, Warszawa, b.r.w., s. 147.

⁵⁴ M. Ponczek, *Rozwój kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1864–1939*, Katowice 1992, s. 75.

⁵⁵ J. Rokicki, P. Godlewski, op. cit., s. 58.

bard (bieg narciarski na dystansie 8 km), sztafeta narciarska 3 x 5 km, R. Enker (saneczkarstwo kobiet)⁵⁶.

W 1933 roku w Pradze odbyły się Igrzyska Makkabi, na których bardzo dobrze zaprezentowały się lekkoatletki. Pierwsze miejsca zajęły: H. Gotlieb (bieg na dystansie 100 m), H. Gotlieb, E. Glassner, M. Freiwald, A. Metzendorf (sztafeta 4 x 100 m), M. Freiwald (skok w dal i skok wzwyż), T. Schonman (siedmiobój)⁵⁷.

Za osiągnięcia sportowe zawodniczki żydowskie znajdowały się w rankingach i plebiscytach na najlepszych sportowców. W rankingu „Kuriera Wieczornego” za 1938 rok wśród zawodniczek województwa śląskiego III miejsce przypadło G. Dawidowiczównie⁵⁸. W plebiscycie czasopisma „Sportzeitung” na dziesięciu najlepszych sportowców żydowskich w 1936 roku V miejsce zajęła M. Freiwald, IX – G. Dawidowiczówna. W rankingu najlepszych pływaków w Polsce w 1935 roku V miejsce przypadło G. Dawidowiczównie⁵⁹. G. Dawidowiczówna była członkiem kadry olimpijskiej przygotowującej się do Igrzysk Olimpijskich (IO) w 1940 roku⁶⁰.

Ludność mniejszości niemieckiej była skupiona głównie na Śląsku, Pomorzu, w Wielkopolsce i okręgu łódzkim⁶¹.

Silne sekcje pływania kobiet posiadały kluby: Erster Kattowitzer Schwimmverein (EKS) Katowice, I Schwimmverein (ISV) Poznań, Schwimmverein Bielsko. Klub EKS Katowice w 1924 roku przystąpił do PZP⁶². Zawodniczki tych klubów zdobywały tytuły mistrzyń Polski; w 1929 roku – Schnatz (Bielsko) – skoki z trampoliny; w 1930 roku – Kretschmann (ISV Poznań) – 1500 m stylem dowolnym, Schnatz – skoki z trampoliny; w 1933 i 1934 roku – EKS Katowice – sztafeta 4 x 100 m stylem dowolnym; w 1937 roku – Ilse Boll (EKS Katowice) – 100 m i 200 m stylem klasycznym; w 1938 roku – I. Boll – 100 m i 200 m stylem klasycznym, drużyna EKS Katowice (I. Boll, Hallierówna, Fonfarówna) w sztafecie 3 x 100 m stylem zmiennym⁶³.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem, s. 58–59.

⁵⁸ H. Rechowicz, *Sport na Górnym Śląsku do 1939 r.*, Katowice 1997, s. 189.

⁵⁹ „Nowy Sportowiec” 1935, nr 32, s. 6.

⁶⁰ T. Drozdek-Małolepsza, *Kultura fizyczna kobiet w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”...*, s. 166.

⁶¹ T. Jurek, *Kultura i sport w działalności mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce i wśród Polaków na obczyźnie w latach 1918–1939*, red. E. Małolepszy, M. Ponczek, Częstochowa 2001, s. 99.

⁶² H. Rechowicz, op. cit., s. 195.

⁶³ „Sport Wodny” 1931, nr 3, s. 49; 1934, nr 16, s. 304–307; 1937, nr 14, s. 221–222; 1938, nr 12, s. 186–187; T. Jurek, *Kultura i sport w działalności mniejszości niemieckiej...*, s. 105.

W Zimowych MP triumfowały, w 1938 roku – I. Boll (w wyścigu indywidualnym), drużyna EKS Katowice w wyścigach sztafetowych: 4 x 400 m stylem dowolnym i 3 x 100 m stylem zmiennym; w 1939 roku – I. Boll – 100 m i 200 m stylem klasycznym, drużyna EKS w sztafecie 3 x 100 m stylem zmiennym⁶⁴. Ilse Boll zdobyła w Letnich i Zimowych MP w pływaniu 7 tytułów mistrzowskich w konkurencjach indywidualnych.

Sekcję tenisa ziemnego kobiet prowadziły kluby: BBSV Bielsko, Kattowitzer Tennis Verein (w październiku 1938 roku klub przyjął polską nazwę Katowickie Towarzystwo Tenisowe – KTT), Sportverein „Lawn-Tennis” Łódź⁶⁵. Zawodniczka Sportverein „Lawn Tennis” – Vera Richter – w latach dwudziestych XX w. osiągnęła 6 tytułów indywidualnych, 3 tytuły w grze podwójnej oraz 4 tytuły w grze mieszanej MP. W podsumowaniu wyników sportowych za 1927 rok, V. Richter zaliczono do najlepszych w tej dyscyplinie sportu w Polsce⁶⁶.

W 1936 roku Stowarzyszenie Wioślarek Niemieckich weszło w skład Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich (PZTW) i było 5 samodzielny klubem wioślarskim⁶⁷.

Niemki uprawiały sporty motorowe. Do prekursorów jazdy na motocyklu wśród kobiet należała Hildegarda Schuster⁶⁸.

Za osiągnięcia sportowe zawodniczki niemieckie znajdowały się w rankingach i plebiscytach na najlepszych sportowców. W rankingu „Kuriera Wieczornego” za 1938 rok wśród zawodniczek województwa śląskiego IV miejsce przypadło I. Boll, IX – S. Volkmer-Jacobsenowej (tenisistka – KTT)⁶⁹.

Mniejszość ukraińska zamieszkiwała w sposób zwarty obszar południowo-wschodniej części Polski⁷⁰. Sekcje sportowe kobiet prowadziły m.in. następujące kluby i towarzystwa ukraińskie: Sportowe Kółko Ukraińskich Dziewcząt (SKUD) – sekcje SKUD działały w Kołomyi, Lwowie, Przemyślu, Stryju (lekkoatletyka), Ukraińskie Towarzystwo Gimnastyczne (UTG) „Sokił” (gimnastyka, gry sportowe, lekkoatletyka, pływanie), Karpacki Narciarski Klub (KNK) Lwów – z filiami w Kosowie, Sławsku, Stanisławowie, Sanoku i Worochcie (lekkoatletyka), „Berkut” Przemyśl (lekkoatletyka), „Meta” Lwów, „Płaj” Lwów,

⁶⁴ „Sport Wodny” 1938, nr 3, s. 46; 1939, nr 4, s. 53–54; „Start. Wiadomości Sportowe” 1939, nr 22, s. 5; 1939, nr 23, s. 2.

⁶⁵ T. Jurek, *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wlkp. – Poznań 2002, (brak numeru strony – fotografia w tekście); H. Rechowicz, op. cit., s. 202.

⁶⁶ T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Start”...*, s. 145.

⁶⁷ T. Drozdek-Małolepsza, *Sporty wodne kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 8, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2008, s. 355.

⁶⁸ T. Jurek, *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce...*, s. 245–246.

⁶⁹ H. Rechowicz, op. cit., s. 190.

⁷⁰ M. Śliwa, op. cit., s. 70.

„Striła” Lwów, „Tryzub” Lwów (kluby lwowskie prowadziły sekcje lekkoatletyki kobiet), Ukraiński Klub Sportowy (UKS) „Watra” Drohobycz (gry sportowe), Ukraińskie Sportowe Towarzystwo (UST) – „Podilla” Tarnopol (gry sportowe), Ukraiński Studencki Sportowy Klub (USSK) Lwów (lekkoatletyka)⁷¹.

Większość towarzystw i klubów ukraińskich nie należała do Związku Polskich Związków Sportowych i prowadziła współzawodnictwo sportowe w ramach mniejszości ukraińskiej. Rywalizowano głównie w gimnastyce, grach sportowych, lekkoatletyce i pływaniu. Najpopularniejszą dyscypliną sportu wśród kobiet była lekkoatletyka. Do najlepszych ukraińskich lekkoatletek należy zaliczyć: Czajkowska („Płaj” Lwów), Hojniuk („Sokił” Kałusz), Hryciwa („Sokił” Przemyśl), I. Kobzar („Płaj” i „Sokił-Bat’ko” Lwów), O. Nestor („Meta” Lwów), Nikołyszyn („Sokił” Kołomyja), Niżankowska („Striła” Lwów), M. Pawzianok („Tryzub” Lwów), Picziwna („Sokił” Stryj)⁷².

Rocznik Sportowy na rok 1937/1938 podaje, że klub sportowy „Litwini zorganizowali dopiero w 1935 roku w Wilnie”⁷³. Prowadził sekcję sportową kobiet.

Brak jest materiałów źródłowych na temat ruchu sportowego kobiet mniejszości białoruskiej.

W zakresie różnych dziedzin życia, mniejszości narodowe rozwijały ruch sportowy. Pod tym względem dość prężną działalność prowadziła ludność niemiecka, ukraińska i żydowska. W Polsce, w okresie międzywojennym istniały samodzielne kluby i sekcje sportowe kobiet mniejszości narodowych. Kobiety uprawiały gimnastykę, gry sportowe, lekkoatletykę, pływanie, tenis stołowy i ziemny, wioślarstwo i inne dyscypliny. Często prezentowały wysoki poziom sportowy, np. w lekkoatletyce i pływaniu. Uwaga ta odnosi się głównie do kobiet mniejszości niemieckiej i żydowskiej. Sięgały po tytuły mistrzyń Polski oraz reprezentowały Polskę na arenie międzynarodowej.

⁷¹ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007, s. 186–220, 284, 299, 306, 351–352, 445; S. Zaborniak, *Rozwój lekkoatletyki w działalności stowarzyszeń kultury fizycznej mniejszości ukraińskiej w Polsce (1919–1939)*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007, s. 132.

⁷² S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, s. 370.

⁷³ „Rocznik Sportowy” na rok 1937/1938. Warszawa, b.r.w., s. 148.

Summary

Women's Sport among National Minorities in Poland in the Years 1919–1939

The purpose of the work is presentation of women's sports among the national minorities in Poland in the years from 1919 until 1939. In Poland, national minorities constituted 31% of the total population. The most numerous group were the Ukrainians (14,2%), then came Jews (7,8%), Byelorussians, (3,9%), Germans (3,8%). There were also other minorities residing in Poland: Czech, Slovak, Lithuanian and others (1,3%).

Within different fields of everyday life, the national minorities developed their sports activities. German, Ukrainian and Jewish communities were quite active in this respect. In Poland, in the interwar period, there were independent women's sports clubs and sections representing national minorities. Women practiced gymnastics, sports games, athletics, swimming, table tennis and tennis, rowing and other disciplines. Very often, they represented very high sporting level, e.g. in swimming. This pertains mainly to women representing German and Jewish minorities. They won the titles of Polish champions and represented Poland at international events.

Key words: sport, women, national minorities, Poland, the interwar period.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła drukowane

„Rocznik Sportowy na rok 1937/1938”, Warszawa, b.r.w.

II. Prasa

„Express Sportowy” 1932.

„Nowy Sportowiec” 1935–1937.

„Sportowiec” 1935.

„Sport Wodny” 1931–1939.

„Start” 1927–1936.

„Start. Wiadomości Sportowe” 1938–1939.

„Start. Wiadomości Sportowe i Motoryzacyjne” 1939.

B. Literatura

- Drozdek-Małolepsza T., *Kultura fizyczna kobiet w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 7, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2006.
- Drozdek-Małolepsza T., *Sporty wodne kobiet w Polsce w latach 1919–1939*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 8, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2008.
- Drozdek-Małolepsza T., *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 6, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2004.
- Jurek T., *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wlkp. – Poznań 2002.
- Jurek T., *Kultura i sport w działalności mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce i wśród Polaków na obczyźnie w latach 1918–1939*, red. E. Małolepszy, M. Ponczek, Częstochowa 2001.
- Laskiewicz H., *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Szczecin 1998.
- Malinowska I.W., *Kultura fizyczna mniejszości narodowych na Wileńszczyźnie w okresie międzywojennym XX wieku*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007.
- Małolepszy E., *Ruch sportowy wśród ludności żydowskiej w Częstochowie i w powiecie częstochowskim w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007.
- Meducka M., *Żydowskie stowarzyszenia sportowe w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce” 1990, nr 3–4.
- Pawluczuk Z., *Miejsce sokolic w polskiej lekkoatletyce kobiecej w latach 1919–1939*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 3, red. B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1998.
- Pięta W., *Z dziejów sportu żydowskiego w Polsce – tenis stołowy (1924–1939)*, „Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce”, t. 8, red. L. Nowak, Gorzów Wlkp. 2008.
- Ponczek M., *Rozwój kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1864–1939*, Katowice 1992.
- Rechowicz H., *Sport na Górnym Śląsku do 1939 r.*, Katowice 1997.
- Rokicki J., Godlewski P., *Zarys rozwoju sportu żydowskiego na ziemiach polskich*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007.

Śliwa M., *Wielka Historia Polski 1918–1939*, Kraków 2000.

Woltmann B., Gaj J., *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wlkp. 1997.

Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*. Rzeszów 2007.

Zaborniak S., *Rozwój lekkoatletyki w działalności stowarzyszeń kultury fizycznej mniejszości ukraińskiej w Polsce (1919–1939)*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości narodowych w Polsce w XX wieku*, red. T. Jurek, Gorzów Wlkp. 2007.